

# Sophie Amalies billedvævede tapeter

En standsbevidst enkedronning med hang til nag og nostalgi

*Af Ulrik Reindel, ph.d.-studerende i kunsthistorie (AU)*

På arealet, hvor de fire Amalienborg-palæer langt senere blev anlagt som en del af Frederiksstaden, havde Frederik 3.'s dronning, Sophie Amalie af Braunschweig-Lüneburg (1628-85), umiddelbart efter afslutningen på Anden Karl Gustav-krig (1658-60) opkøbt en række ubebyggede grunde. Her ønskede dronningen at opføre et nyt lystslot til erstatning for lysteendommen Dronningens Enghave, der gik tabt under svenskernes hårdhændede belejring af København.<sup>1</sup> Ambitionsniveauet for byggeriet, som blev påbegyndt, mens Sophie Amalie stadig var regerende dronning, voksede markant undervejs. Da bygningen et par år efter Frederik 3.'s død (februar 1670) stod færdig i fransk-italiensk villastil med tilhørende barokhave,<sup>2</sup> havde Sophie Amalie tæt på magtens centrum skabt sig et prægtigt residensslot *en miniature*, Sophie Amalienborg, hvor hun kunne føre et ganske ubeskedent enkehof.



**Fig. 1:** Udsnit af Peder Hansen Resens kort over København fra 1674. Længst til venstre ses det nyligt opførte Sophie Amalienborg med den lange, tilhørende barokhave (S: “*der Königinne Garte[n]/ Sophiæ Amaliæ-Burg genannt*”). Til højre ses den kongelige hovedresidens, Københavns Slot. Kort- og Billedafdelingen, Det kongelige Bibliotek.

<sup>1</sup> Den hidtil mest udførlige redegørelse for lystslottets tilblivelseshistorie gives hos Schiøtt: 1906-07.

<sup>2</sup> Se blandt andet Kjær: 2017, s. 38ff; Hein: 2009, bd. I, s. 58; Smidt: 2000, s. 238ff; Erichsen: 1999, s. 17ff.

Få år efter enkedronningens død blev lystslottet forvandlet til aske under tragiske omstændigheder, og med tiden svandt også mindet om de store billedvævede tapeter (såkaldte gobeliner), som via arkivalske vidnesbyrd kan knyttes til enkedronningens hofholdning på Sophie Amalienborg. Tapetbeholdningen bestod af knap 60 stykker fordelt på seks forskellige motivkredse. I tiden fra enkedronningens død i 1685 og frem til brandkatastrofen i 1689, hvor de fleste effekter blev evakueret fra stedet, findes der spredt dokumentation om de enkelte tapetseriers fordeling og anvendelse. Til dato har enkedronningens eksklusive samling af værelsesbetræk og andre opulente boligtekstiler dog ikke påkaldt sig synderlig forskningsmæssig bevågenhed.<sup>3</sup> Den manglende interesse skyldes formentlig ikke mindst, at flertallet af effekterne for længst er gået tabt. Efter nærmere undersøgelser kan enkelte af de i artiklen berørte genstande imidlertid vise sig at være identiske med en række bevarede tapeter, som ikke tidligere er forsøgt knyttet til Sophie Amalies hofholdning.

Denne artikel er et forsøg på at samlæse de tilgængelige arkivalier med henblik på tentativt at indkredse de billedvævede tapeters vej til Sophie Amalienborg, behandle deres grundlæggende ikonografi og i hovedtræk kortlægge deres videre skæbne.<sup>4</sup> Som undertitlen antyder, var det næppe alene veneration for billedvævede tapeter, ét af datidens dyreste og mest repræsentative kunstarter, som stimulerede enkedronningens samlermani. Nostalgi og gammelt nag var formentlig medvirkende faktorer.

### Sophie Amalienborgs opførelse og tekstile udstyrelse

For at give et overordnet indtryk af omkostningerne, der knyttede sig til opførelsen af Sophie Amalienborg, kan der henvises til dronningens partikulærregnskaber. En række bevarede regnskabsekstrakter viser eksempelvis, at der i perioden fra 1. maj 1666 til 1. januar 1672 medgik lidt under 90.000 rigsdaler til materialeindkøb, håndværkerlønninger “Sambt anden fornødenhed till hendis M<sup>tes</sup> slott Sophie Amalienburg”,<sup>5</sup> hvorefter værelserne i alt væsentligt lader til at have stået klar til indflytning og indretning.<sup>6</sup>

For så vidt angår lystslottets tekstile udstyrelse, der først blev indledt efter ægtefællens død i februar 1670, kunne Sophie Amalie blandt andet drage nytte af en herboende franskmand, Louys Dagoreau († 1681), som indgik i enkedronningens hofholdning med titel af “Gemachsverwalter und Tapetzier”.<sup>7</sup> Det har utvivlsomt været hendes hensigt, at det nye lystslot – med faglig bistand fra gemakforvalter og tapetserer Dagoreau – skulle udsmykkes og vedligeholdes standsmæssigt i det indre. Omvendt er det svært at afgøre, hvor store summer Sophie Amalie eksakt spenderede på værelsesbetræk og andet tekstilt udstyr frem til sin død i 1685, for udgifterne faldt drypvist, og de relevante regnskaber er ufuldstændigt bevarede. Dagoreaus navn forekommer dog adskillige gange i partikulærkammerets regnskaber over

3 Lystslottets alsidige værelsesbetræk beskrives i forbifarten hos Schiøtt 1906-07, s. 251ff og 257ff, men forfatteren gør sig ingen videre overvejelser om de billedvævede tapeters herkomst eller beskaffenhed. Tapeterne omtales også flygtigt hos Smidt: 2000, s. 247, hvor det dog blot i al ubestemmelighed konstateres, at det drejede sig om “vævede gobeliner af fransk eller flamsk oprindelse”.

4 En mere detaljeret behandling af emnet vil formentlig komme til at indgå som et afsnit i min ph.d.-afhandling, *Magtens vævede scenografi*, der i skrivende stund stadig er under udarbejdelse.

5 Jf. PK SA REGN-EX 1662-1672 (“Extract offuer 4 Regenschaber Fra den 1 May 1666 till den 24 Jul: 1670”; “Extract offuer 2 Regenschaber fra den 24 July 1670 till den 22 Jul: 1671”; “Extract offuer 1 Regenschaff fra den 22 July 1671 till den 1 Janvar 1672”).

6 Slotskirken blev dog (angiveligt) først indviet i foråret 1673. Bobé 1889, s. 14; jf. Smidt 2000, s. 241.

7 Andrup: 1924, s. 70; Göbel: 1934, s. 235; Kjær: 2017, s. 40. Tapetmagerens ansættelse blev regnet fra den 14. august 1670, og han blev tilstået en årlig betaling på 300 rigsdaler. Først i april 1672 modtog han dog (fordelt over to udbetalinger) sin fulde gage på 450 rigsdaler for sine første 18 måneder i stillingen (beregnet fra 18. august 1670 til 14. februar 1672). PK SA REGN-B 1672, bilag 108. Den 15. juli 1682 fik “deß gewesenen Tapitziers Dagerous Frawen” udbetalt den afdøde ægtmands sidste tilgodehavende for perioden 1. januar til 17. maj 1681. PK SA REGN 1681-1682, Lit. G (s. 40). Dagoreau blev efterfulgt af en vis “Tapitzier Cavin”, som den 7. september 1682 modtog et delbeløb på 50 daler for det første halve år i tjenesten (beregnet fra 26. maj 1682 til 1. januar 1683). PK SA REGN 1681-1682, bid., Lit. G (s. 47); den 5. marts 1683 fik han yderligere 150 daler i restbetaling for at have varetaget bestillingen i samme periode. PK SA REGN 1683, Lit. G (s. 27).

enkedronningens løbende udgifter fra årene 1670-82 såvel som i partikulærkammerets udspecificerede håndværkerbilag fra kalenderåret 1680, der vedrører nogle af de senere ombygningssarbejder, enkedronningen lod udføre på lystslottet.

For eksempel noteres den 17. november 1673 en udgift på 4 mark og 25 skilling i arbejdsløn til “Drey schneider gesellen so bej daggereau an die violet Tapeten gearbeitet”.<sup>8</sup> Formentlig knyttede de tre skræddersvendens arbejde sig til monteringen af nogle af slottets mere prisbillige vægbetræk. Den 20. december samme år blev der på lignende vis godtgjort en udgift på 2 mark og 16 skilling til “Ein schneider geselle, so daggereau 2 tage an die Tapeten geholfen”.<sup>9</sup> Flere år efter slottets indvielse blev der den 3. juni 1676 endvidere udgivet et par småbeløb på henholdsvis 30 og 20 skilling til “ein pfunt blauwen zwirn [: et pund blå, dobbeltsnoet tråd] die Tapeten zu Nehen an daggereau [/] [...] Noch for ein Pfunt vngebleicht [: ubleget] zwirn zu selbigen Tapeten”.<sup>10</sup> Brugen af tråd til syning af de berørte tapeter kan tyde på, at materialerne medgik til reparation af en række allerede opsatte tapeter, men regnskaberne rummer ingen yderligere oplysninger om arbejdets karakter eller tapeternes anbringelse. Den 26. juni 1680 blev der som et led i forandringen af lystslottets hidtidige indretning leveret “ein halb tausent kleine Nagels so Mons: Dagerau zu 2 tapitereyen in 2 Camer gebrauchen soll”.<sup>11</sup> Velsagtens blev de 500 små søm brugt til (gen)montering af tapeter i to nyligt ommøblerede værelser. Hvorom alting er, ses det tydeligt af dette lille udpluk af regnskabsposter og bilag, at Dagoreaus primære funktion var at håndtere og vedligeholde enkedronningens forhåndenværende tapeter. Nye tapeter fremstillede han ikke.

Bortset fra notitsen om den violette farve, der åbenbart dominerede nogle af de opslåede “Tapeten”, rummer partikulærkammerets regnskaber så godt som ingen oplysninger om materialitet eller udseende af de tapeter, der gennem årene blev taget under behandling af Dagoreau og slottets andre arbejdsfolk. På baggrund af en udførlig protokol ført under den grundige inventarforretning, der foregik på Sophie Amalienborg kort efter enkedronningens død (20. februar 1685), bliver man dog lidt klogere på tapetbeholdningens bestanddele.

### **Enkedronningens tapetbeholdning anno 1685**

Af protokollen kan man som udgangspunkt slutte, at Sophie Amalie i løbet af sin enkestand havde erhvervet sig en ganske pæn samling af billedvævede tapeter tillige med en stor mængde andre assorterede boligtekstiler.<sup>12</sup> Når fokus rettes mod de billedvævede stykker, knytter der sig en særlig interesse til slottets “Garde der Meubele”, hvor følgende “Tapeten” ifølge protokollen blev forefundet den 14. maj 1685:

Acht stück Tapeten,  
Acht stück Tapeten in figuren,  
Acht stück Tapeten mit gedre[-]  
hete Pheiler, die Historia  
von Romulus [...].

Tapeten von Salomons Urtheill  
ein Klein stück, die dazu gehöri[-]  
ge übrige sechs solden dieselbe  
seyn, welche in Jhr May:<sup>ts</sup> neü[-]  
en schlaff Cammer angeschlagen [...].

<sup>8</sup> PK SA REGN 1673, udgift 266.

<sup>9</sup> PK SA REGN 1673, udgift 279.

<sup>10</sup> PK SA REGN 1676, s. 20 recto (uden udgiftsnummer).

<sup>11</sup> PK SA Byg.-bilag 1680-1684 (unummereret seddel fra andet halvår af 1680).

<sup>12</sup> I forbindelse med fordelingen af boets forskellige aktiver mellem enkedronningens arvinger købte Christian 5. (konge 1670-99) overraskende nok Sophie Amalienborg – med samt hele lystslottets beholdning af boligtekstiler, møbler, malerier og bordservice – for en samlet sum af (blot) 50.000 rigsdaler til efterfølgende distribution mellem kongens arveberettigede søskende. Se Hein: 2009, bd. I, s. 59.



Tapeten von Dido zu der  
großen saall, zusammen sechß[-]  
zehen stück. Worunter elff gros[-]  
se und fünff Kleine, und seÿn  
alle schöne Arbeit.

Tapeten de Pied von Moquette  
vier stück, eine die noch  
dazu gehöret, soll unter dem  
bette in den neüen Schlaff Cammer  
Liegen, wo sie bereits uffgezeignet  
und eine soll zu zweÿ Küßen zu  
den großen Hunden seÿn zerschnitten,

Tapeten de Pied de Perse sieben  
stück,

Rouansche Tapeten acht stück  
Klein und Groß[.]<sup>13</sup>

Som det fremgår, havde nogle af de såkaldte tapeter i enkedronningens møbelgarderobe reelt form af fod- eller gulvtæpper. Dette gælder både de fire (plus to) “Tapeten de Pied von Moquette”, hvoraf det ene aktuelt henlå som gulvtæppe under den afdøde enkedronnings seng, mens et andet var blevet omskabt til puder til magelig gavn for hoffets store hunde, og de syv “Tapeten de Pied de Perse”, hvilket vil sige håndknyttede fodbæpper i persisk stil.

For så vidt angår møbelgarderobens otte “Rouansche Tapeten” var der heller ikke i dette tilfælde tale om billedvævede tapeter, men om mere ordinært værelsesbetræk tilvirkede af forskellige materialer i dekorative mønstre og nuancer (jf. “die violet Tapeten”, skræddersvendene arbejdede på i 1673). Ifølge et lidt yngre opslagsværk (første gang udgivet 1723), gik denne type af tapeter, der i 1600-tallet eksporteredes i stort tal fra den nordfranske by Rouan, under synonyme betegnelser som “Bergame” (opkaldt efter typens oprindelige tilvirkningssted i Lombardiet) eller “Tapisserie de la porte de Paris”.<sup>14</sup> Flere kabinetter og værelser, herunder enkedronningens gamle sovekammer,<sup>15</sup> var ifølge protokollen beklædt med “Tapeten de Rouan”.<sup>16</sup> Disse vægbetræk var et billigere alternativ til “ægte” tapeter.

På optegnelsestidspunktet i forsommeren 1685 bestod den samlede beholdning af billedvævede tapeter på Sophie Amalienborg af 47 enkeltstykker (hvoraf de 41 aktuelt opbevarede i møbelgarderoben). Disse tapeter fordelte sig på fem forskellige serier, hvoraf de to førstnævnte i al ubestemmelighed beskrives som bestående hver især af otte stykker; dog i den anden series tilfælde med den tillægsoplysning, at motiverne bestod i figurer (åbenbart i modsætning til den første serie). For de resterende seriers vedkommende er detaljeringsgraden en anelse højere. Ifølge protokollen forestillede den tredje billedvævede serie, der ligeledes omfattede otte individuelle stykker, *Historien om Romulus*, Roms sagnhistoriske navngiver, mens den fjerde serie, der bestod af syv stykker, var helliget den gammeltestamentelige beretning om (kong) *Salomons Dom*. Kun et enkelt stykke fra den sidstnævnte serie henlå for daværende i møbelgarderoben, idet seriens resterende seks motiver, der ifølge protokollens anmærkninger kun var et produkt “von geringer Brabandischer Arbeit”, fortsat prydede væggene i den salige enkedronnings nye sovekammer.<sup>17</sup> Endelig oplyses det om

13 KH SA DBO – INV 1685, s. 239-242.

14 Savary: 1726, s. 318f; se også Antonsen: 1992, bd. I, s. 21ff (om brugen af samme type værelsesbetræk i Wilhelm Edingers Gård på Frederiksholm, forløberen for Prinsens Palæ) samt Böttiger: 1895-96, bd. II, s. 31, 95 og 150 (om brugen ved det svenske hof af franske eller “s.k. roanska tapeterna”).

15 På en af Frederik Schiøtt udarbejdet planskitse, der forsøgsvis gengiver værelsesfordelingen i lystslottets nederste etage ca. 1685, er dette gamle sovekammer betegnet som værelse nr. 15; jf. Schiøtt: 1906-07, s. 252.

16 KH SA DBO – INV 1685, s. 188.

17 KH SA DBO – INV 1685, s. 26: “Die Tapeten in dieser Schlaffcammer bestehen in sechs stück, und seÿn

møbelgarderobens femte og sidste billedvævede serie, der var beregnet til brug i slottets store (fest)sal, at tapeternes i alt 16 individuelle scener – 11 store og fem små – omhandlede *Dido*, dronningen af Karthago.<sup>18</sup> Der var givetvis tale om en fremstilling af det tragiske kærlighedseventyr mellem Dido og Æneas, som er udødeliggjort i Vergils klassiske heltepos, *Æneiden*.

Som det andetsteds oplyses i protokollen, havde der udover disse fem nødtørftigt oplistede tapetserier også tidligere befundet sig en sjette serie på Sophie Amalienborg. Den lokale husfoged havde i en ældre inventaropgørelse fra 1681,<sup>19</sup> hvis efterretninger man støttede sig til under den aktuelle gennemgang af dronningens bo, registreret tilstedeværelsen på samme lokalitet af endnu “zehen stück de Chasse”. Ifølge husfogedens oplysninger var de nævnte 10 stykker af jagt “in a[nn]o 1682 nach Niecöping [: Nykøbing Slot] gesandt seÿn, allda sie noch sich finden würden”.<sup>20</sup> På Nykøbing Slot, der hørte til Sophie Amalies godsbesiddelser, havde man åbenbart fundet blivende anvendelse for denne serie.

Konsulterer man det inventarium, der seks år efter enkedronningens død blev optegnet på Nykøbing Slot den 11. og 12. maj 1691, var der kun én enkelt lokalitet på slottet, hvor billedvævede tapeter kunne forefindes. I “Kongens Sove Cammer” hang der således otte stykker “Tapetzerie de haute liste [: *haute lisse*”],<sup>21</sup> hvortil knyttede sig endnu to stykker “Tapetzerie” med lidt særprægede dimensioner (hvoraf det ene kan have tjent som kamin- eller dørstykke).<sup>22</sup> Da man i forbindelse med inventarforretningen i 1691 omhyggeligt noterede alle til- og afgang af mobilier siden enkedronningens død, er det sandsynligt, at enkedronningens 10 jagttapeter har været identiske med disse 10 uspecificerede tapeter. Helt frem til 1767, hvor kronen ved offentligt salg afstod Nykøbing Slot sammen med det meste af indboet, hang tapeterne kontinuerligt i Kongens sovekammer.<sup>23</sup> I forening med en nyere tapetserie bestående af 11 stykker med *Kong Davids liv og levnedes historie*, der tilgik slottet i 1704,<sup>24</sup> var de otte stykker “Tapetzerie de haute liste” (de to tilhørende stykker “Tapetzerie” var allerede i 1737 forsvundet) nogle af de få effekter, kronen ønskede at fritage fra salget. Derfor blev de i alt 19 tapeter udskibet til hovedstaden, hvor de foreløbigt opbevarede på møbelkammeret på Christiansborg Slot (indviet 1740).<sup>25</sup> I 1770 blev fem af de gamle tapeter igen draget frem af gemmerne, hvorefter de ved beskæring og ombukning blev tilpasset det eksisterende panelværk i et værelse på Kronprinsens etage (Litra N).<sup>26</sup> Ifølge Nicolai Jonges *Københavns Beskrivelse* fra 1783 var det samme værelse (et såkaldt “Dame-Forgemak”), der tidligere var indrettet til prinsesse Charlotte Amalie (1706-82), “betrukket med Haute-Lice Tapeter, som ere komne fra Nykiøbing Slot paa Falster og forestille Jagtstykker”!<sup>27</sup>

Formentlig delte de fem tapeter i sidste ende skæbne med det øvrige indbo på hovedstadens residensslot, da det meste gik op i røg under branden i 1794. Allerede i 1773 var tre andre af møbelkammerets gamle (landskabs- og jagt)tapeter fra Nykøbing Slot dog blevet afstået til Rosenborg Slot,<sup>28</sup> og ét af disse tapeter, der antageligvis tidligere fandtes på Sophie

---

nur von geringer Brabandischer Arbeit der Urtheill von Salomon” (Tapeterne består af seks stykker, og er kun et ringere brambansk arbejde [m. motiv af] Salomons Dom). Dronningens nye soveværelse er betegnet som nr. 16 på planskitsen hos Schjøtt: 1907-06, s. 252. Samme forfatter omtaler tapeterne *en passant*. Ibid., s. 258.

18 Jf. Schjøtt: 1906-07, s. 259.

19 Dette inventarium fra 1681, hvis oplysninger ellers i alt væsentligt svarer til indholdet af den senere protokol, er stadig bevaret blandt bilagene til dødsboopgørelsen fra 1685 (mærket nr. 7).

20 KH SA DBO – INV 1685, s. 239.

21 Reelt var tapeterne dog ikke nødvendigvis skabt i *haute lisse*-teknik (dvs. på en lodretstillet vævestol). Betegnelsen blev gerne benyttet i flæng om alle billedvævede tapeter udført i god kvalitet.

22 Nykøbing INV 1691, upagineret (værelse nr. 29). Kun målene på de to supplerende stykker “Tapetzerie” er angivet. Stykkerne målte henholdsvis 6 x 2 alen (ca. 378 x 126 cm) og 2 x 2 ½ alen (ca. 126 x 158 cm).

23 Tapeterne kan løbende følges i slottets bevarede inventarregnskaber fra årene 1691-1711 og 1735-67.

24 Nykøbing INV 1704 (jf. vedlagt bilag dateret 4. juni 1705).

25 Se Nykøbing IRG 1766-1767, Litra A, D og E.

26 Christiansborg IRG 1768-1771, s. 195, 437 og 496.

27 Jonge: 1783, s. 530; jf. Becker: 1878, s. 39.

28 Christiansborg IRG 1771-1775, bevis nr. 14.

Amalienborg, synes til alt held at være bevaret.

Således findes der i Rosenborgs magasin i Brede et nogenlunde velholdt tapet med intakt bordure, *Hjortejagt med Diana* (ca. 366 x 455 cm),<sup>29</sup> der viser en dramatisk jagtscene med to jægere, en rygvendt kvindeskikkelse (Diana) med træfsikker bue og en mandlig ledsager med kasteklart spyd, som på deres stejle gangere og med hjælp fra hunde og fodfolk nedlægger et par springende hjorte. Hovedscenen indrammes af en arkitektonisk udformet bordure, hvis flankerende søjler med riflede og vinrankeomviklede skafter er meget kendetegnende for tapeter fremstillet fra slutningen af 1640'erne og frem hos væveproducenten Maximilian van der Gucht i Delft. Her er der tale om et kvalitetsprodukt, som dog hverken var sjældent eller usædvanligt i datiden, men havde form af en nedskaleret udgave af en kendt og yndet motivkreds.<sup>30</sup>

Eftersom velrenommerede væveværksteder ofte gennem årtier producerede successive oplag af de samme serier, kan proveniensen af Sophie Amalies særskilte udgave af disse jagtmotiver



**Fig. 2:** 'Hjortejagt med Diana' (ca. 366 x 455 cm). Billedvævet tapet udført i uld og silke. Tilskrevet Maximilian van der Guchts værksted i Delft (efter 1647). Kongernes Samling, Rosenborg.

<sup>29</sup> Se Heiberg: 1988, s. 119 (katalognr. 392). Jeg skylder Peter Kristiansen, museumsinspektør på Rosenborg, en stor tak for per e-mail at have tilvejebragt relevant materiale fra Rosenborg Slots genstandsdatabase i form af proveniensoplysninger (fremdraget af tidligere museumsinspektør Niels Jessen) og ældre fotodokumentation. Så vidt jeg ved, har ingen dog til dato forsøgt at knytte det bevarede tapet i Rosenborgs magasin sammen med de førnævnte "zehen stück de Chasse", der i 1682 blev afsendt fra Sophie Amalienborg til Nykøbing Slot.

<sup>30</sup> Dele af en beslægtet serie med jagtmotiver (kendt under navnet *Den engelske jagt*), der i 1647 blev leveret fra van der Guchts værksted til brug ved kroningen af dronning Christina af Sverige, er fortsat bevaret på Drottningholm Slot. Ét af disse tapeter, hvis bordure nu mangler, gengiver med få variationer det samme motiv som tapetet i Rosenborgs magasin, men har et betydeligt mere udfoldet format (selv uden bordure måler det svenske tapet ca. 410 x 460 cm). Se Böttiger: 1895-96, bd. III, s. 25 og Pl. VII (b); jf. Cederlöf: 1977, s. 257.



ikke påvises alene ud fra stilistiske kriterier. Det bevarede tapets designmæssige affinitet med van der Guchts dokumenterede værkstedsarbejder fra midten af 1600-tallet er en vigtig påmindelse om, at nogle af enkedronningens seks omtalte serier i teorien kan være opkøbt længe før opførelsen af Sophie Amalienborg. Dette gælder i hvert fald tapeterne med Historien om Salomons Dom, som det siden vil blive dokumenteret. Inden da skal spørgsmålene om de øvrige seriers herkomst tages op til overvejelse, selv om endegyldige svar ikke findes.<sup>31</sup>

### De billedvævede tapeters tænkelige proveniens

Nogle af tapeterne i enkedronningens møbelgarderobe var rimeligvis identiske med en række tapeter, som nogle år forinden – om end med ukendt herkomst – blev leveret til det gamle residensslot i København (nedrevet 1731).

Rentekammerets afregninger med hofsnedkeren Hans Balcke († 1689) viser, at der på et tidspunkt i dagene 20.-23. juli 1668 blev monteret seks blændrammer (*Blintrahmen*) på dørene i Dronningens gemak på Københavns Slot, hvorpå man fastsømmede “die Neuwen Tapeten [...] umb mit den thüren auffzuschlagenn”.<sup>32</sup> Der var med andre ord tale om en praktisk indretning, hvor tapeternes ombukkede dele fæstnedes på dørenes påmonterede trærammer, således at der – med en tidstypisk afvejning mellem det fornemme og det bekvemme – blev skabt uhindret passage til og fra Sophie Amalies tapetbetrukne gemak. Af hensyn til den sørgende enke blev disse nye tapeter straks efter Frederik 3.’s død i februar 1670 erstattet med sort sørgeklæde,<sup>33</sup> men derefter kan tapeterne være flyttet til det nye lystslot. I hvert fald var det en helt anden type værelsesbetræk, damask fra øverst til nederst, som efter sørgeperiodens ophør i august 1671 blev opslået til behov for den nye dronning, Charlotte Amalie af Hessen-Kassel (1650-1714), da hun rykkede ind i forgængerens værelse på Københavns Slot (nu kaldet Dronningens sovekammer).<sup>34</sup>

Andre af møbelgarderobens effekter har sikkert ikke været genanvendte tapeter fra Københavns Slot, men helt nye tapeter. Enkelte vigtige fingerpeg findes i et interessant aktstykke fra partikulærkammerets samling af enkedronningens resolutioner. Sophie Amalie afgav den 15. februar 1673 en erklæring til toldmyndighederne om, hvilke varer hun i det forgangne år havde indført i riget til brug for sin egen hofholdning og derfor var fritaget fra de vanlige toldafgifter. I erklæringen opregnes blandt andet nedenstående forsendelser, der næsten uvægerligt må have haft forbindelse med planerne for det nye lystslots indretning:

---

31 Frederik Schiøtt har tidligere henvist til en engelsk gesandts skrivelse af 7. december 1668, hvori det blandt andet hævdes, at Sophie Amalie skulle have ladet kammerskriver Bendix Schiøll (af gesandten pudsigt nok betitlet som “arkitekt”) sende til England og Frankrig med henblik på dér at indkøbe tapeter – for den gedigne sum af 18.000 rigsdaler – til at behænge et lystslot, hun nyligt havde ladet opføre i sin have! Schiøtt 1906-07, s. 263; jf. referatet hos Kjær 2017, s. 41. Oplysningen kan dog ikke bekræftes på basis af de bevarede regnskaber.

32 DK AFREGN Balcke (lægget XIV 1f, H 32f: Perioden 1. januar 1668-årsdagen 1669; mærket nr. 1).

33 Brugen af sørgefloret bliver bevidnet i det såkaldte *Reisediarium*, som Hieronimus Brückner forfattede på vegne af hertug Albrecht af Sachsen-Gotha. Her omtales en situation, der indtraf på slottet den 11. juli 1670, hvor hertug Albrecht blev tilstået audiens i enkedronningens gemakker. Drabanter ledte ved denne lejlighed hertugen fra enkedronningens forgemak (*Antecameram*) til Audiensgemakket, der var indrettet i hendes soveværelse. Audiensgemakket, hvor enkedronningen modtog den audienssøgende stående på en forhøjning med sin ældste datter ved sin side, beskrives således: “Das Gemach war sehr enge, und über und über auch auf der Enden mit schwartzem tuche beleget” (Gemakket var meget trangt, og [det var] overalt, også på gulvet, belagt med sort klæde). COB Brückner 1670, upagineret. En stor tak skal her rettes til tidligere museumsinspektør ved Rosenborg, Jørgen Hein, for at have henledt min opmærksomhed på denne kilde.

34 DK AFREGN Balcke (lægget XIV 1i, H 32i: Perioden 1. juli 1671-1. januar 1672; mærket nr. 2).

17 dito [april 1672]  
Ein päckschen mit proben von Tapeten  
Med posten  
N:º 241. welches von Amsterdam gekommen, und von  
Hamburg mit Johan von Delfft anhero überbracht  
30 dito  
fremed steder  
N:º 2218. Ein gerollet packe, mit matten bekleidet darin  
hollandsche Tapeten so von Amsterdam ge:  
kommen beÿ Peter Thomaß.<sup>35</sup>

Enkedronningen havde via postruten Hamborg-København således modtaget en pakke med (smags)prøver på tapeter fra Amsterdam. Eftersom postforsendelsen knap to uger senere blev fulgt op af en egentlig (skibs)leverance af “hollandsche Tapeten”, hvis antal og pris intetsteds oplyses, kan der efter modtagelsen af prøverne i teorien være truffet en rask beslutning om købet af et parti færdigvævede varer, der ikke fra væveværkstedets side blev skabt med en bestemt lokalitet for øje. Den senest modtagne tapetforsendelse kan dog være bestilt på et tidligere tidspunkt, idet postpakkens prøver måske snarere var et led i enkedronningens videre planer for værelsernes tekstile udstyrelse. Navnlig de førømtalte “Tapeten von Dido zu der großen saall”, der bestod af såvel elleve store som fem små stykker og alle karakteriseredes som “schöne Arbeit”, kunne meget vel tænkes at være fremstillet efter mål på forudgående bestilling. Blot savnes det afgørende bevis herfor.

Til gengæld var de førømtalte tapeter med motiver af Salomons Dom på ingen måde skabt specielt til Sophie Amalienborg. Der findes forholdsvis udførlig dokumentation for hoffets rekvisition af disse stykker, og afdækningen heraf lægger – bogstavelig talt – nye alen til populærhistoriens fortælling om den hævnlystne og uforsonlige enkedronning.<sup>36</sup>

### **Dødsfjendernes nemesis som boligtekstilt minde**

Nogle år tidligere havde slotsfogeden på Københavns Slot, Jochim Waltpurger († 1665), i dagene 6.-7. juli 1664 modtaget en del af “Corfildtz Wlfeldtz thøig”.<sup>37</sup> Forhistorien var, at døden kort forinden havde indhentet én af kongeparrets notoriske dødsfjender, den ved højesteret dømte landsforræder Corfitz Ulfeldt (1606-64), der gennem sit ægteskab med kongedatteren Leonora Christina (1621-98) tidligere havde haft en magtfuld position som rigshofmester under forgængerens Christian 4. (konge 1588-1648).<sup>38</sup>

Den af slotsforvalteren modtagne beholdning af “thøig” var identisk med en række effekter, Sophie Amalie på eget initiativ havde sikret sig i forbindelse med en registrering og vurdering af Ulfeldt-parrets konfiskerede bohave, der blev gennemført i månederne efter højesteretsdommen for at tilfredsstille nogle af de dømtes kreditorer. Blandt andet havde de kongelige kommissærer, der i januar 1664 aflagde et samlet regnskab over konfiskationsboet, beslaglagt en stor mængde bordhimle, borddækkener, sperlagener, sengeklæder og diverse klædedragter, som Leonora Christina på den fynske herregård Ellensborg (opkaldt efter mormoren Ellen Marsvin) henholdsvis 13. april og 2. juni 1662 havde anbetret to af sine familiemedlemmer, svigerinderne Marie Ulfeldt (1619-94) og Else Parsberg (1624-84).

Som det fremgår af en officiel kopi af én af de inventarlistere, Leonora Christina personligt havde optegnet i forbindelse med løsørets overdragelse til de to svigerinder, havde Marie

35 PK SA RESOL (attest med følgende påskrift på bagsiden: “Enche Dronningens Ordre Paa huis hun tholdfri Jndbekommit haffuer in Anno 1671. och 1672. Lit:r A: A. [ ] dat: 15 Febr: Anno 1673”).

36 Se eksempelvis Lauring: 1998, s. 290ff.

37 Jf. oplysningen om, at de to renteskriverene, der forestod inventarforretningen på Københavns Slot primo januar 1666, blandt slotsfogedens efterladte papirer havde fundet “Jligemaade En liden Register paa huis Hand aff Corfildtz Wlfeldtz thøig, haffuer Den 6 och 7 July 1664 Annammmet”. København INV 1666, upagineret.

38 For oplysninger om Corfitz Ulfeldts liv og levned se generelt den grundige fremstilling hos Heiberg: 2003. Leonora Christina blev i august måned 1663 pågrebet og indsat som langtidsfange i Blåtårn, hvorom hun siden med egne ord udbredte sig i sit berømte “Jammers Minde”. Se Hjort & Nielsen: 1998.



Ulfeldt desuden i en stor, jernbeslået kiste opbevaret disse billedvævede stykker:

5 stýcher Tapeseri, Wdi Koningh Salomons historie

Weffuet med Silche och giörn [: garn]

2 smaa stýcher, till At sette Wnder Windue

med fulle [: fugle] och Blade, <sup>39</sup>

I månederne efter kommissærernes regnskabsaflæggelse må dronningen personligt have fået hele beholdningen af “Corfidtz Wlfeldtz thøig” til gennemsyn, hvorefter hun håndplukkede de fineste genstande til eget brug. I en resolution underskrevet den 14. december 1664, hvormed der blev truffet endelig afgørelse om realiseringen af det konfiskerede løsøre, hvis samlede værdi blev anslået til 1.736 rigsdaler og 8 skilling,<sup>40</sup> lod kongen i hvert fald forstå, at “hendis Kierlighed woris Elschelige; Kiere Gemall Dronningen, haffuer den største deell der aff till Woris Hoffstadt nødvendig och tienlig befunden, och till sig anammet som belöber sig effter Specificationen och Wurderingen – 1262 Rdr: 5 m 8 ß”; yderligere 560 rigsdaler blev i januar og februar måned 1665 udtaget dels af toldindtægten, dels af rentekammeret for at tilfredsstille nogle af Ulfeldts kreditorer.<sup>41</sup> Det oplyses ganske vist intetsteds i aktstykkerne, hvilke af de mange effekter, dronningen lagde beslag på. “Salomons historie”, der takseredes til 300 rigsdaler (vinduesstykkerne inkluderet), var dog den dyreste enkeltpost blandt alle de beslagslagte genstande, og derfor har dronningen rimeligvis også fundet denne serie “tienlig” til sin hofholdning.<sup>42</sup> Meget tyder dermed på, at det var seks af de eksakt samme tapeter, hun flere årtier senere som enkedronning lod opslå på væggene i sit nye sovekammer på Sophie Amalienborg, mens det syvende og sidste stykke lå ubenyttet hen i møbelgarderoben.

Eftersom tapeternes monetære værdi åbenbart var forholdsvis ringe (hvilket stemmer godt overens med protokollens klassificering af serien som værende “nur von geringer Brabandischer Arbeit”), må stykkernes bemærkelsesværdige herkomst snarere end deres materielle kostbarhed, håndværksmæssige kvaliteter eller ikonografiske beskaffenhed være den oplagte psykologiske forklaring på, hvorfor Sophie Amalie nærrede så stor affektion – eller måske ligefrem forbitret hengivenhed – til denne ene undseelige serie: Hver eneste gang enkedronningen slog øjnene op i den tidlige morgenstund, må hun straks på sovekammerets vægge have fået en lige så monumental som symbolsk påmindelse om den “retfærdige dom”, skæbnen havde nedkaldt over de forhadte statsfjender Corfitz og Leonora Christina!

Man kan kun gisne om, hvor eller hvordan Ulfeldt-parret oprindeligt var kommet i besiddelse af de pågældende tapeter, ligesom der heller intet kan siges om seriens nærmere specifikationer i øvrigt. Selv om samme usikkerhed knytter sig til proveniensen af samtlige billedvævede effekter, enkedronningen gennem årene akkumulerede på sit lystslot, kan en del supplerende oplysninger om de øvrige tapeters stil og ikonografi til gengæld udledes af det samlede inventarium over slottets tilbageværende bohæve, der under så tragiske omstændigheder blev optegnet fire år efter dronningens død.<sup>43</sup>

### **Sophie Amalienborgs brand og de bjergede tapeters ikonografi**

I foråret 1689 indbød kongens næstældste søn, prins Christian (1675-95), den kongelige familie, det samlede danske hof samt en række af rigets øverste rangs- og standspersoner til sin daværende residens, Sophie Amalienborg, som på dette tidspunkt også husede prinsens

<sup>39</sup> Ulfeldt KON 1664 (separat vedlagt aktstykke med følgende påskrift på bagsiden “N. 9. Fr. marie vlfeldts indgiffuende om adschillige boschab”).

<sup>40</sup> Ulfeldt KON 1664 (bilag mærket “Litr[a]: GG” med følgende overskrift på forsiden: “Fortegnelße Paa Corfitzis lößöre, er som effterfølger”).

<sup>41</sup> Ulfeldt KON 1664 (bilag mærket “Litr: JJ”; vidimeret kopi af kongens resolution).

<sup>42</sup> For oplysninger om nogle af de andre af Ulfeldt-parrets konfiskerede værdigenstande, der på samme tid kom i Sophie Amalies besiddelse, se Hein: 2009, bd. I, s. 59f.

<sup>43</sup> Jf. Amalienborg INV 1689.

lillesøster, prinsesse Sophie Hedevig (1677-1735). I et provisorisk opført operahus, der via en søjlegang stod i direkte forbindelse med slottet, fejrede den unge prins den 15. april faderens fødselsdag ved afholdelse af et mytologisk festspil (*Der vereinte Götter-Streit*).<sup>44</sup>

Da kongen fire dage senere beordrede festspillet genopsat, så hovedstadens lavere rangerende borgere også kunne få del i den sjældne fornøjelse, indtraf katastrofen. På grund af en defekt olielampe brød operahusets letantændelige materialer ud i lys lue, hvilket forvandlede den uheldigt indrettede trækonstruktion til en grusom brandfælde, der kostede op mod 180 personer livet (herunder hofsnedker Hans Balcke).<sup>45</sup> Branden bredte sig til selve slottet, hvoraf størstedelen – med undtagelse af kirkerummet – brændte ned til grunden. Den efter branden gennemførte inventarforretning bevidner, at myndighederne havde haft større held med at redde slottets mange værdigenstande end operahusets indespærrede tilskuere. Af de i alt 47 billedvævede tapeter, som i forbindelse med boopgørelsen i 1685 havde befundet sig i henholdsvis møbeldepotet og den salige enkedronnings nye sovekammer, var 44 af stykkerne fortsat i behold blandt de mange bjergede genstande, der dels var blevet fordelt rundt på de nærliggende slotte og andre statsinstitutioner, dels havde fundet midlertidig opbevaring hos private borgere og embedsmænd.<sup>46</sup>

Som det ses af den nu husvilde husfoged Detlef Kühls “Forklaring Over Sophia Amalienborgs Slottes Inventarium”, blev de fem billedvævede serier, som det i hvert fald mestendels lykkedes at redde ud af den brændende bygning, den 5. juli 1689 overdraget til slotsforvalteren på Rosenborg, Hans Eilersen Kock. Sidstnævnte havde således blandt andet modtaget “5 st: fine Tapetzerier med Historier om Salemons Domb [sic!], til et Cammers Betrekelße”,<sup>47</sup> idet de to tilhørende vinduesstykker åbenbart ikke længere var i behold. Trods adjektivet “fine”, der her nok mere er et udtryk for tapeternes gode bevaringstilstand end et egentligt kvalitetsstempel, må serien med Salomons historie have stået i knap så høj kurs hos lystslottets seneste beboere, da disse tapeter på tidspunktet for branden – i modsætning til de fire andre serier – ikke synes at have haft et designeret ophængningssted. Navnlig denne sidste omstændighed lader nok engang ane, at enkedronningens forkærlighed for netop disse tapeter ikke nødvendigvis var rent æstetisk begrundet.

Apropos tapeternes kortfristede brug i lystslottets gemakker i årene efter enkedronningens død kan man i forlængelse af ovenstående bemærke, at den netop tiltrådte husfoged på Sophie Amalienborg, Detlef Kühl, den 16. marts 1686, hvilket vil sige måneden efter sørgetidens afslutning, havde udgivet et beløb på 2 rigsdaler, 2 mark og 12 skilling til indkøb af 3.500 små søm, hvormed han – formentlig med praktisk bistand fra Dagoreaus afløser, “Tapitzier Cavin” – kunne “Auff Jhr Maytt: befehl, dahmahlen überall die gemächer mit Tapehten wieder bekleiden laßen”.<sup>48</sup>

Hvilke værelser den nye husfoged i foråret 1686 igen (jf. “wieder”) lod betrække med billedvævede tapeter på kongens befaling kan udledes af listen over de inventargenstande, Hans Eilersen i juli måned 1689 overtog ansvaret for på Rosenborg. I tiden op til branden havde der i Prinsens sovekammer (på hovedbygningens 2. etage) været opslået “7 stöcker Tapetzerier wefvēt i Historier om Romulus og Remus udj store Figurer”, mens der i prinsens

44 Direkte oversat: “Den forenede gudestrød”. Bobé: 1889, s. 13ff (med detaljeret beskrivelse af operahusets indretning og scenografi).

45 Bobé: 1889, s. 29ff og 44ff (med navneliste over hovedparten af de omkomne).

46 Amalienborg INV 1689 (bilag 1: “No j Sophia=Amalienborg Slottes Jnventarium Saa vidt fra A° [16]89 dend 19<sup>de</sup> april da Samme slodt af brendte er blefven Conserverit, Er paa efterskrefne steder effter ordre Leverit som følger”).

47 Amalienborg INV 1689 (bilag 1; ark 2 verso-4 recto). I den trykte afskrift af et Rosenborg-inventarium fra 1696 (se nedenfor i teksten) kaldes tapeterne til sammenligning for “Fem Stykker om Salomons Dom og andre Historier”. Holck: 1775, s. 93f (under overskriften “Tapetserier, som fra Amalienborg Anno 1689 ere komne”).

48 Amalienborg RGN 1685-1701 (fra en samlet regnskabsoversigt for året 1686 med denne titel på forsiden: “Husfoget Detlef Kuhles Regenskab for adschiilige smaa Udgifter ved Slottet Sophia Amalienburg A° 1686”).

tilstødende forgemak havde befundet sig “8<sup>te</sup> støcker wefvede Tapetzerier af Landschaber”.<sup>49</sup> Landskabstapeterne var velsagtens identiske med de uspecificerede “Acht stück Tapeten”, der omtales i inventarprotokollen fra 1685. Fra samme protokol ved man, at de oprindeligt otte (men i 1689 kun syv tilbageværende) historier om Romulus og Remus med store figurer var forsynede med “gedrehete Pheiler”. Kombinationen af store figurer og drejede eller snoede søjler, som Peter Paul Rubens (1577-1640) med sine indflydelsesrige tapetdesign var med til at gøre fashionable i hele Europa,<sup>50</sup> peger ret entydigt på, at også denne serie – i lighed med den omtalte hjortejagt i Rosenborgs magasin, hvor hovedscenen også indrammes af søjler – var formgivet i en klassicistisk barokstil. Den kan have været identisk med de “Neuwen Tapeten”, der i 1668 blev opslået i Dronningens gemak på Københavns Slot, eller med de “hollandsche Tapeten”, enkedronningen fire år senere lod indføre toldfrit fra Amsterdam.

I Prinsessens forgemak havde husfogeden endvidere ladet opslå, hvad i protokollen fra 1685 blot betegnes som “Acht stück Tapeten in figuren”, men i optegnelserne efter branden med en lidt større detaljeringsgrad kaldes “8 støcker wefvede Landskabs Tapetzerier med store Figurer til hest og foed”,<sup>51</sup> hvilket – som det afslutningsvis vil blive berørt i denne artikel – er en ikonografisk oplysning, der måske kan knytte serien til et sæt bevarede tapeter på en prominent adresse i København. “Af dend store Sahl” havde redningsmandskabet endelig tidsnok fjernet “11 store støcker Rare [: sjældne] Tapetzerier og 5 støcker smaa dito wefved i historier med store Figurer”,<sup>52</sup> idet der her uden tvivl var tale om serien med dronning Dido. Karakteristikken af tapeternes høje kvalitet kunne lede tankerne i retning af den af Giovanni Francesco Romanelli (1610-62) designede serie med *Historien om Dido og Æneas*, som i 1670’erne blandt andet vævedes i Michiel Wauters værksted i Antwerpen,<sup>53</sup> og hvorfra Christian 5. for øvrigt på nogenlunde samme tid erhvervede mindst én anden serie (muligvis flere) til udsmykning af Rosenborg Slot.<sup>54</sup> Der var dog også andre barokversioner af samme motivkreds i omløb,<sup>55</sup> så det forbliver et åbent spørgsmål, hvilken designmæssig forbindelse serien på Sophie Amalienborg eventuelt måtte have haft til bevarede tapeter i europæiske samlinger.

Når man ser bort fra de otte uudgrundelige landskabstapeter i Prinsens forgemak, kan man i det mindste konkludere, at samtlige af enkedronningens tapeter var befolket med “store Figurer”, hvilket er en karakteristisk, der også er dækkende for den bevarede jagtscene. For en samlet vurdering kan denne iagttagelse gælde som et indicium på, at man på alle disse figurtapeter kunne betragte barokkens voluminøse skikkelser folde sig gestikulerende ud på baggrund af stiliserede landskaber med forholdsvis lav horisontallinje. Dette var et fremstillingsskema, som inden for tapetkunsten nød særdeles stor yndest i anden halvdel af 1600-tallet. Kvaliteten af disse nymodens (barok)design kan man i Rosenborg-tapetets tilfælde trods alt gøre sig et omtrentligt begreb om, men for alle andre tapeters vedkommende savnes der pålidelige oplysninger om tapeternes pris og tilblivelsessted. Når Dido-tapeterne imidlertid udtrykkeligt kaldes “Rare”, ligesom de andetsteds beskrives som værende et udslag af “schöne Arbeit”, kan man i det mindste nære en mistanke om, at de tre øvrige (barok)serier har været af grovere tilvirkning. Måske var der i disse tilfælde tale om prisbillige eksemplarer, der ikke var produceret i Flanderns førende væveværksteder i Bryssel eller Antwerpen, men snarere udgik fra sekundære produktionscentre så som Oudenaarde eller Enghien.

Ser man bort fra de gamle historier om Salomons dom, som enkedronningen øjensynligt

49 Amalienborg INV 1689 (bilag 1; ark 8 recto-verso).

50 Sådanne snoede eller drejede søjler havde Rubens navnlig sidst i 1620’erne benyttet med stor effekt i sine berømte design til serien *Eukaristiens triumf*, som ærkehertuginde Isabella Clara Eugenia af Østrig (1566-1633) efter sin indtrædelse i sørgende enkestand (1621) lod væve som en særlig devotionsakt til det franciskanske nonnekloster i Madrid, Descalzas Reales. Delmarcel: 2007, s. 203f; se generelt Vergara & Woollett: 2014.

51 Amalienborg INV 1689 (bilag 1; ark 9 recto).

52 Ibid. (bilag 1; ark 9 verso).

53 Se Delmarcel: 2007, s. 215f.

54 Se generelt Woldbye: 1966.

55 Jf. De Vega & Carretero: 1986, s. 27ff (Serie 47).



omfattede med en særlig forbitret form for nostalgi, lader hun gennemgående til at have haft en præference for mere tidssvarende tapetdesign til væggene på sit prangende lystslot. Tankevækkende nok har der blandt de nyindkøbte serier befundet sig to motivkredse, henholdsvis historien om Dido og Æneas og fortællingen om Remus og Romulus, hun på forhånd var fortrolig med fra sin tid som regerende dronning. To (nu tabte) guld- og sølvindvirkede serier på Frederiksborg, hvoraf den ene eller muligvis begge stammede fra Christian 4.'s tid, var således viet til de samme to motivkredse.<sup>56</sup> Eftersom der her var tale om nogle af kronens mest kostbare tapetserier, hvis repræsentative brug Sophie Amalie tidligere selv havde nydt godt af, kan motivvalget igen tænkes at have haft nostalgiske undertoner. Den modne enkedronning var dog tydeligvis pragmatisk nok til at fremskaffe mere moderne – og langt billigere – barokversioner af de gammelkendte fortællinger.

Enkedronningens nye dekorative sætstykker har velsagtens passet bedre med de herskende stilidealer på børnebørnenes tid end Ulfeldt-parrets gammeltestamentelige historier, hvilket måske forklarer, hvorfor de sidstnævnte tapeter – som de eneste ud af slottets fem tilbageværende serier – lå ubenyttede hen i de sidste år op til brandkatastrofen. På Rosenborg Slot har ingen af tapeterne formentlig nogensinde været opslåede. Meget tyder derimod på, at alle de bjergede serier inden for en kortere årrække blev sendt videre til andre af kronens besiddelser, hvor en del af dem ad åre kom til fornyet ære og værdighed i en række kongelige repræsentationsværelser.

### Tapeternes senere skæbne

Det ældste inventarium fra Rosenborg Slot stammer fra 1696, men dette er kun bevaret i en ufuldstændig afskrift udgivet på tryk i 1775.<sup>57</sup> I henhold til den trykte afskrift blev samtlige af de 44 tapeter fra de fem bjergede serier fra Sophie Amalienborg fortsat opbevaret i "Tapisserie-Kammeret".<sup>58</sup> I Rosenborg Slots næste bevarede inventarium, der optegnedes i 1718, leder man derimod forgæves efter nogen som helst reference til disse mange tapeter. Eftersom de mellemliggende års inventarregnskaber desværre ikke er bevarede, kan man kun følge en del af tapeternes videre færden.

Helt konkret oplyses det således i en *Specifikation* over nyligt ankomne genstande til Frederiksborg, der er vedlagt slottets inventarregnskaber fra årene 1686-1705, at "24 stykker Tapetzeri af adskillige figurer bestaaende udj 3 sorter" på et ikke nærmere angivet tidspunkt var blevet indleveret på Kongefløjens anden etage i Kongens Gemak (også kendt som Sommersalen).<sup>59</sup> I slottets efterfølgende inventarium fra 1705 føjes den oplysning til, at disse 24 tapeter med adskillige figurer, der altså bestod af tre forskellige slags (eller serier), for nyligt var ført til stedet fra København (fra hvilken lokalitet oplyses ikke), og at man i første omgang havde henlagt stykkerne i en karnap ved Kongens gemak, da man foreløbig ikke vidste, hvor de skulle bruges.<sup>60</sup> Der kan næppe herske tvivl om, at det var hovedparten af Sophie Amalies figurrige (barok)tapeter, der forud for marts 1705 blev ført fra Rosenborg til Frederiksborg, men hvilke udpluk man konkret tog af de 44 tapeters fem forskellige serier for lige præcis at ramme tallet 24 (fordelt over tre serier), kan der kun gisnes om. For øvrigt var det kun et fåtal af tapeterne, der nogensinde kom i brug på Frederiksborg Slot.

56 I Skibssalen på Kongefløjens tredje etage befandt der sig "j Støche met Bemerchelße, Huorlediß Jupiter Sennder Mercurium til Aneass Och lader Konningens goedtz Bringte Thill Schibs"; seks andre scener, der på optegnelsestidspunktet befandt sig sammesteds, kan knyttes til samme serie om Dido og Æneas. Frederiksborg INV 1650, upagineret; jf. Petersen: 1866-67, s. 172ff. "I kongl. Maytz Sommer Gemach" blev der i slottets næste inventarium fra 1677 endvidere opregnet denne serie: "11 stöcher storre tapecerier Gammell Rommerske Historier af Romulus och Remus Jndweffuit af Guld sölf och silche". Frederiksborg INV 1677, ark 8 verso.

57 Jf. Holch: 1775.

58 Holck: 1775, s. 93f.

59 Frederiksborg IRG 1686-1705; lægget "Frederiksborg Slot. Specifikation, dateret 6/3 1705, på, hvad der er ankommet til Slottet siden Inventariet af 1686".

60 Frederiksborg INV 1705, s. 47.

Den eneste oplysning om tapeternes repræsentative anvendelse på Frederiksborg findes pudsigt nok i en afgangskvittering knyttet til posten med de 24 tapeter i karnappen ved Kongens gemak, hvoraf det fremgår, at man den 25. marts 1724 havde afstået “12 støcker Tapetzerier Romanische og Kriegshistorier, hvoraf de 6 stk: udi allerhøystbemelte hans Maj: sovegemach blev nedtagen”.<sup>61</sup> De seks øvrige af de 12 afståede tapeter hævdes specifikt at være blevet udtaget af beholdningen på Dansesalen (Riddersalen), der på denne tid fungerede som en form for tekstildepot. Modsat de seks tapeter, som blev tilstået en prominent placering i Kongens sovekammer, har flertallet af de 24 tapeter åbenbart i årevis henligget i deponi.

Dette ændredes med afståelsen af de 12 tapeter i 1724, idet disse stykker fremdeles “schulde bruges udj dend gaard (: c Edingers gaard kaldet:) deres Maj: for hans Kong: høyhed Chron Printzen Hafver ladet leie”.<sup>62</sup> Talen går her med andre ord på Wilhelm Edingers Gård på Frederiksholm, hvor Frederik 4. (konge 1699-1730) midlertidigt havde lejet sig ind for at skaffe tag over hovedet til kronprins Christian (6.), mens ombygningen af det gamle Københavns Slot stod på. Gården blev året efter opkøbt af kronen og løbende renoveret og udvidet frem til den grundige ombygning i årene 1743-44 til det statelige Prinsens Palæ.<sup>63</sup> I takt med bygningens vokseværk opstod der et behov for stadig flere tilførsler af ældre billedvævede tapeter fra beholdningerne på de andre sjællandske kongeslotte. Faktisk blev de 12 andre tapeter fra den gruppe på 24 tapeter, som midlertidigt havde været hensat i karnappen ved Kongens gemak på Frederiksborg, ifølge en anden afgangskvittering overflyttet til Københavns Slot så tidligt som den 9. juli 1716.<sup>64</sup> Den kongelige hofbygmester Johan Conrad Ernst (1716-35) lod på en ukendt dato i 1723 også disse 12 tapeter ophænge efter kongelig ordre i kronprinsens “Palais”.<sup>65</sup> Hvordan man i tiden herefter har skaltet og valt med de tre “sorter” af tapeter, hvoraf mindst halvdelen angiveligt viste krig og romerske motiver, kan desværre ikke udlæses af de bevarede aktstykker.

Gennemser man Prinsens Palæ's ældste bevarede inventarium fra 1755, findes der blandt en mængde deponerede tapeter og andre boligtekstiler på møbelkammeret imidlertid en enkelt post, der vækker klare påmindelser om én af enkedronningens serier: “Ein eintzeles stück haute-lis Tapete mit Seulen auf beyden Seiten, in der Mitten præsentiert sich ein Wolf mit 2en Kindern ist 6 Ellen breit, und 6 ¼ Ellen hoch”.<sup>66</sup> Der er utvivlsomt tale om en scene med tvillingebørnene Remus og Romulus, der diede hos hunulven. Beskrivelsen lader ane, at søjlerne – antageligvis som en del af sideborterne – har rammet hovedfremstillingen ind på de ca. 394 cm høje tapeter. Formatet levnede rigelig plads til de “store Figurer”, der som bekendt var et karakteristisk træk ved flere af enkedronningens serier. Det respektive stykke med søjler, ulv og børn blev afhændet ved en offentlig auktion i 1830,<sup>67</sup> og det må formodes tabt. Med hensyn til de øvrige tapeter løber sporet blindt ved overførslen til Edingers Gård, og her kunne historien om Sophie Amalies tapeter slutte. Det er dog muligt at give et velbegrundet bud på, hvor seks af enkedronningens “8 støcker wefvede Landskabs Tapetzerier med store Figurer til hest og foed” stadig kan beundres i lettere afbleget stand.

I kælderen under Københavns Universitets hovedbygning på Frue Plads blev der ved midten af 1800-tallet fundet en række tapeter med ukendt proveniens.<sup>68</sup> På flere punkter matcher

61 Frederiksborg IRG 1705-1728, litra A: A:

62 Frederiksborg IRG 1705-1728, litra A: A:

63 Antonsen: 1992, bd. I, s. 25ff.

64 Frederiksborg IRG 1705-1728, litra H.

65 København IRG 1728-1731, bilag 6 (på aktstykkets forside dog mærket nr. 5). Pudsigt nok er generalbygmester Ernsts afgangstest fra Københavns Slot dateret så sent som 24. marts 1734. På forlangende af Hans Brøer, slotsforvalter på Københavns Slot og præsident i Borgretten, havde Ernst måttet grave dybt i hukommelsen for at afgive en skriftlig erklæring om tapeternes afgang til Prinsens Palæ, der 11 år tidligere antageligvis var sket efter Frederik 4.'s mundlige befaling! Årstallet 1723 er måske derfor ikke helt retvisende.

66 Citeret efter Antonsen: 1992, bd. II, s. 256 (direkte oversat: “Et enkelt stykke *haute lisse*-tapet med søjler på begge sider, i midten præsenterer sig en ulv med to børn, er 6 alen bredt og 6 ¼ alen højt”).

67 Antonsen: 1992, bd. II, s. 264.

68 Se navnlig Woldbye: 1960, s. 245ff.

tapeternes specifikationer de oplysninger, som i det foregående er draget frem om den pågældende serie fra Sophie Amalienborg. Efter sigende blev nogle af disse i alt otte tapeter i sidste halvdel af 1800-tallet benyttet ved doktordisputater “til at lægge paa Gulvet”.<sup>69</sup> På initiativ af kunsthistorikeren Francis Beckett besluttede universitetsledelsen i årene 1919-23 at lade hovedparten af de dengang stærkt medtagne tapeter istandsætte og for et enkelt tapets vedkommende grundigt restaurere,<sup>70</sup> så de fremover kunne anvendes på mere værdig vis. De seks tapeter, der blev taget under nænsom hånd, omkranses alle af helt ensartede borter med blomsterranker og vingede genier, og de har ganske givet fra begyndelsen tilhørt én og samme serie.<sup>71</sup> Et syvende tapet var i så dårlig en forfatning, at man ikke fandt det umagen værd at foretage en bekostelig istandsættelse, og i dag er denne tapetrest stadig i deponi. Mens universitetets ottende tapet, der nu hænger på Rektorgangen i hovedbygningen,<sup>72</sup> ikke har nogen umiddelbar relevans for denne artikels tema, stiller sagen sig anderledes med de seks istandsatte motiver, der siden 1937 har hængt i en tilbygning til universitetets festsal, kaldet *Gobelinsalen*.<sup>73</sup>

Samtlige scener på de seks ophængte tapeter i Gobelinsalen udspiller sig på landskabelige baggrunde, og for- og mellemgrunden befolkes af mere end legemshøje skikkelser iklædt romersk dragt. De fleste af skikkelserne fremtræder i stående helfigur, men på ét af tapeterne gør en romersk hærfører anstalter til at stige til hest, idet hans venstre fod allerede hviler i stigbøjlen, mens man på et andet tapet er vidne til et drabeligt rytterslag med et sandt virvar af stejle heste.

På to af tapeterne læses signaturen “P. V. C. AVD”, hvilket Beckett i sin tid tolkede som en reference til en vis Pieter van Coppenole, der gennem et aktstykke fra 1669 kan knyttes til et vævværksted i Oudenaarde (på fransk: Audenarde). Står denne udlægning til troende, kan tapeterne tentativt dateres til ca. 1660-70, hvilket ville stemme fortrinligt overens dels med tapeternes stilistiske kendetegn, dels med tidspunktet for Sophie Amalienborgs opførelse og billedvævede udstyrelse. Rent kvalitetsmæssigt må Gobelinsalens tapeter betegnes som en middelmådig standardvare, der hverken prismæssigt eller æstetisk har været på niveau med de danske kongeslottes bedste billedvævede arbejder (herunder det bevarede jagtmotiv i Rosenborgs magasin). Omvendt passer dette med den tidligere fremsatte formodning om, at enkedronningens samling havde en noget uegal sammensætning, og at hovedstykket formentlig var festsalens store og sjældne Dido-serie.

På en underlig bagvendt måde taler også den manglende eller svært gennemskuelige narrative sammenhæng i Gobelinsalens seks tapeter for sandsynligheden af den her foreslåede identifikation. I en artikel om universitetets otte tapeter har Sidsel Frisch senest ved hjælp af en række farvelagte konturtegninger vist, hvordan seriens motivkreds er løseligt baseret på Rubens’ design til en billedvævet serie om den selvopofrende romerske konsul *Decius Mus*, idet de forskellige scener i Gobelinsalens grove genfortælling af denne heroiske historie imidlertid tillige er stykket sammen af lån fra diverse andre forlæg.<sup>74</sup> Resultatet er blevet et mismask af en billedfortælling, hvor den røde tråd er svær at finde i disse mange krydsklippede optrin. Tilbage står et vældigt sammenrend af gestikulerende figurer, der frem for at indskrive sig i et specifikt begivenhedsforløb snarere vækker generelle associationer til en glørværdig romersk fortid. Når man tilbage i 1685 ikke fandt anledning til at identificere motiverne på møbelgarderobens “Acht Stück Tapeten in figuren”, kan det derfor skyldes, at man af gode

69 Becker: 1878, s. 42.

70 Aar bog for KU: 1915-20, s. 92 og Aar bog for KU: 1920-23, s. 90f.

71 De seks ophængte tapeter, der varierer i bredden fra ca. 259 cm til ca. 445 cm, har et svingende højdemål på 328-348 cm, men afvigelser i denne størrelsesorden ses ofte på ældre tapeter. Aar bog for KU: 1942-43, s. 20f.

72 Se afbildningen hos Frisch: 2019, s. 94.

73 Tapeterne kan ses på følgende webadresse: <https://universitetshistorie.ku.dk/leksikon/g/gobelin/galleri/>. Se desuden de trykte afbildninger hos Frisch: 2019, s. 90ff. I årene 1977-79 blev de seks tapeter igen rensede og restaurerede af Nationalmuseets tekstilkonservatorer. Støvring-Nielsen: 1979, s. 166ff.

74 Frisch: 2019, s. 93ff; se også Woldbye: 1960, s. 246ff.



grunde ikke anede, hvem figurerne forestillede, endsige hvad de foretog sig: Hvad man umiddelbart kunne se, var landskabelige scener med store (romerske) figurer til hest og til fods, hvoraf nogle var optaget af krigeriske aktiviteter.

Hvordan eller hvornår tapeterne med de romerske motiver i givet fald har forladt møbelkammeret i Prinsens Palæ ved Frederiksholms Kanal for langt senere at ende i universitetets kælder på Frue Plads, er det store, ubesvarede spørgsmål. Det kan dog konstateres, at en række andre tapeter fra møbelkammeret i Prinsens Palæ i begyndelsen af det 19. århundrede med mellemrum benyttedes som midlertidig udsmykning i forbindelse med bispeindvielser i Vor Frue Kirke,<sup>75</sup> og selve traditionen med brug af billedvævede tapeter i kirkerummet ved sådanne lejligheder kendes fra sidste fjerdedel af det 18. århundrede.<sup>76</sup> Måske har traditionen ad åre ført til, at en række tapeter blev afgivet permanent fra møbelkammeret i Prinsens Palæ til Teologisk Fakultet på Københavns Universitet, under hvis patronat Vor Frue Kirke i denne periode stod. Tapeterne blev måske herefter stuvet af vejen i kælderen under universitetets hovedbygning, kirkens genbo, da traditionen med tapeternes ceremonielle brug på et tidspunkt igen gik af mode. Men dette er kun spekulation.

Selv hvis den svage forbindelsestråd, der her er forsøgt knyttet mellem universitetets tapeter og Sophie Amalienborgs tapeter, skulle vise sig at være tankespind, kan Gobelinsalens figurrige barokkompositioner – sammen med det magasinerede jagttapet i Rosenborgs samling – i det mindste give os et tidstypisk indtryk af den billedvævede pragt, hvormed den standsbevidste dronning yndede at omgive sig på sit usædvanligt rigt indrettede enkesæde.

Man vil gerne tro, at de store figurers heroiske gøren og laden i fortidens billedvævede landskabsscenerier har ledt enkedronningens tanker tilbage på en tid, hvor hun selv befandt sig i forreste geled og stadig med uformindsket styrke kunne trække i magtens tråde.



**Fig. 3:** 'Kriger stiger til hest' (ca. 332 x 259 cm). Billedvævet tapet udført i uld og silke. Tilskrevet Pieter van Coppenole, Oudenaarde (o. 1660-70). Gobelinsalen, Københavns Universitet. Gengivet efter universitetets hjemmeside. <https://universitetshistorie.ku.dk/leksikon/g/gobelin/galleri/>

<sup>75</sup> Becker: 1878, s. 13 (med henvisning til en avisomtale af brugen i Vor Frue Kirke af nogle de bevarede Kronborgtapeter fra 1580'erne, som i dag kan ses på henholdsvis Kronborg og Nationalmuseet).

<sup>76</sup> Jonge: 1783, s. 164.



Fig. 4: 'Rytterslag' (ca. 332 x 445 cm). Billedvævet tapet udført i uld og silke. Tilskrevet Pieter van Copenole, Oudenaarde (o. 1660-70). Gobelinsalen, Københavns Universitet. Gengivet efter universitetets hjemmeside. <https://universitetshistorie.ku.dk/leksikon/g/gobelin/galleri/>

## Abstract

### The Tapetries of Queen Dawager Sophie Amalie

In the years 1666-72, a new pleasure palace, Sophie Amalienborg, was built in Copenhagen by Sophie Amalie of Braunschweig-Lüneburg (1628-85), queen consort of king Frederik III (ruled 1648-70). After the king's death, the palace served as residence for the dowager queen. This article examines six tapestry series recorded in a probate inventory drawn up at the palace in 1685. Relying on additional archival studies, attempts are made to determine the provenance of the tapestries, describe their iconography, and chart their later fate. Furthermore, it is argued that a number of the tapestries may still be preserved.

---

## Litteratur

*Aarvog for Københavns Universitet* [årgangene 1915-20, 1920-23 og 1942-43], København, 1925, 1927 og 1951. [KU = Københavns Universitet.]

Andrup, Otto: L'influence Française sur l'art Danois pendant le règne de Louis XIV. *Actes du Congrès d'Histoire de l'Art organisé par la Société de l'Histoire de l'Art Français. Paris 26 Septembre - 5 Octobre 1921. II Communications présentées a la deuxième section du congrès (I<sup>re</sup> Partie)*, Paris, 1924, s. 69-73.



- Antonsen, Inge Mejer: *Prinsens Palais. Det Kongelige Palais i Kalveboderne, bd. I-II*, København, 1992.
- Becker, J. G. Burman: *Forsøg til en Beskrivelse af og Efterretninger om vævede Tapeter og andre mærkelige Væggedecorationer i Danmark*, København, 1878.
- Bobé, Louis: *Operahusets Brand paa Amalienborg den 19. April 1689*, København, 1889.
- Böttiger, John: *Svenska statens Samling af väfda Tapeter. Historik och beskrifvande Förteckning*, bd. II-III, Stockholm, 1895-96.
- Cederlöf, Ulf: Paintings and Tapestries of The Hunt in Swedish Royal Collections. *The Connoisseur*, Vol. 196, No. 790, London, (December) 1977, s. 254-261.
- Delmarcel, Guy: Tapestry in the Spanish Netherlands, 1625-60. I Campbell, Thomas P.: *Tapestry in the Baroque. Threads of Splendor*, New Haven & London, 2007, s. 203-217.
- De Vega, Paulina Junquera & Carretero, Concha Herrero: *Catalogo de Tapices del Patrimonio Nacional, Vol. II: Siglo XVII*, Madrid, 1986.
- Erichsen, John (red.): *Gud · Konge · By. Frederiksstaden 250 år*, København, 1999.
- Frisch, Sidsel: Foranderlige fortællinger – Københavns Universitets samling af billedvævede tapeter. *Nationalmuseets Arbejdsmark 2019*, København, 2019, s. 90-101.
- Göbel, Heinrich: *Wandteppiche. III. Teil. Die Germanischen und Slawischen Länder, Band II [West-, Mittel-, Ost- und Norddeutschland, England, Irland, Schweden, Norwegen, Dänemark, Russland, Polen, Litauen]*, Berlin, 1934.
- Heiberg, Steffen: *Enhjørningen Corfitz Ulfeldt*, København, 2003.
- Heiberg, Steffen (red.): *Christian IV og Europa. Den 19. Europarådsudstilling. Danmark 1988*, København, 1988.
- Hein, Jørgen: *The Treasure Collection at Rosenborg Castle, bd. I*, København, 2009.
- Hjort, Poul Lindegård & Nielsen, Marita Akhøj (udg.): *Leonora Christinas Jammers Minde [diplomatarisk udgave]*, København, 1998.
- Holck, H. (udg.): *Det Kongelige Konst-Kammer paa Christiansborg Slot samt Rosenborg Slots Inventarium fra Høystsalige Kong Christian den Femtes Tiid*, København, 1775.
- Jonge, Nicolaus: *Den Kongelige Hoved- og Residentz=Stad Kiøbenhavn Beskrivelse, forestillende Stadens Tilstand, Beskaffenhed og Merckværdigheder i en sammenhængende Orden i de ældste, mellemste og nyeste Tider*, København, 1783.
- Kjær, Ulla: *Fransk elegance og dansk snilde. Fransk-danske kunstforbindelser i den danske enevældes tid*, Odense, 2017.
- Lauring, Palle: *Danske konger og dronninger*, København, 1998.
- Petersen, A. (udg.): Frederiksborg Slots Inventarium af 1650. *Danske Samlinger for Historie, Topografi, Personal- og Literaturhistorie, bd. 2*, København, 1866-67, s. 118-234.
- Savary, Philémon-Louis (udg.): *Dictionnaire universel de Commerce. Tome Premier. A-E*, Amsterdam, 1726.
- Schiøtt, Frederik: Nogle Blade af St. Annæ Kvarters Historie [III. Sophiæ Amalienborg]. *Architekten. Meddelelser fra Akademisk Arkitektforening*, 9. Aargang, København, 1906-07, s. 245-53, 257-65, 281-90, 312-18 og 323-29.



Smidt, Claus M.: To dronninger som bygherrer. I Heiberg, Steffen (red.): *Danske dronninger i tusind år*, København, 2000, s. 236-260.

Støvring-Nielsen, Sonja: Restaurering af seks gobeliner til Københavns Universitet. *Nationalmuseets Arbejdsmark 1979*, København, 1979, s. 166-168.

Vergara, Alejandro & Woollett, Anne T. (red.): *Spectacular Rubens. The Triumph of the Eucharist*, Madrid, 2014.

Woldbye, Wibeke: Nogle flamske tapeter på Rosenborg slot i det 17. århundrede. *Arv og eje. Årbog for Dansk Kulturhistorisk Museumsforening*, København, 1966, s. 60-78.

Woldbye, Wibeke: Some Flemish Tapestries in Denmark and their Prototypes. [*Særtryk af:*] *Het Herfstijl van de Vlaamse Tapijtkunst*, Bruxelles, 1960, s. 245-268.

### **Utrykte kilder – forkortelser og henvisninger**

*Rigsarkivet, København:*

Danske Kancelli, Rentekammerafdelingen: Afregninger (1594-1726):

DK AFREGN Balcke                      XIV. Fordringer af håndværkere for arbejder i træ.  
Lægget "XIV 1 (H 32) Hans Balcke, Hofsnedker".

Danske Kancelli, Rentekammerafdelingen: Rentekammeret, Skatkammeret:

Frederiksborg INV 1677                Skøder, inventarier m.v. vedr. kgl. slotte og ejendomme  
(1658-1679). "Fredrichsborg oc Kronborg Inventarivm  
1677".

Kongehuset, Frederik 3.:

KH SA DBO – INV 1685                Dronning Sophie Amalies dødsbo (1685-1688). "Protocoll  
und Inventarium, so wegen der Verlaßenschafft [...]  
Sophien Amalien [etc.]".

Partikulærkammeret, Dronning Sophie Amalie:

PK SA Byg.-bilag 1680-1684            Bilag ang. byggearbejder på Sophie Amalienborg (1680-  
1685).

PK SA RESOL                            Dronningens originale resolutioner (1649-1675).

PK SA REGN 1673                        Regnskab over dronningens indtægter og udgifter  
(1662-1685). Kalenderåret 1673.

PK SA REGN 1676                        Som ovenfor; kalenderåret 1676.

PK SA REGN 1681-1682                Som ovenfor; udgiftsregnskab for perioden 10. december  
1681-31. december 1682.

PK SA REGN 1683                        Som ovenfor; udgiftsregnskab for perioden 1. januar 1683-  
30. juni 1683.

PK SA REGN-B 1672                    Bilag til regnskaberne (1660-1685). Udgiftsbilag til  
regnskabet for kalenderåret 1672.

PK SA REGN-EX 1662-1672      Hans Hansens regnskaber (1662-1672). Diverse regnskabsekstrakter fra perioden.

Regnskaber 1559-1660, Lensregnskaber (1559-1662) – kvittansiarumsbilag (D):

Frederiksborg INV 1650      Frederiksborg. D. Kvittansiarumsbilag. Danmark 1627-1656. "Frederichborg Slotz Inventarium. Anno 1650".

Rentekammeret. Danske Afdeling. Fyns Stifts Renteskriverkontor (1685-1711):

Nykøbing INV 1691      Inventarier og synsforretninger m.v. ang. Nykøbing slot. "No: 2. Inventarium Paa Nyekiøbings Slott Forfatted d:= 11te og 12te Maÿ Anno 1691".

Nykøbing INV 1704      Som ovenfor; "Nykiöbing Slots Inventarium forfatted udi February Maaned Ao 1704."

Rentekammeret, Skatkammeret (1660-1679):

Ulfeldt KON 1664      Kommissionen vedrørende realisation af Corfitz Ulfeldts konfiskationsbo (1664-1673).

Reviderede Regnskaber, Kongelige Slotte og Haver (1661-1963):

Amalienborg INV 1689      Amalienborg, Slotsregnskaber (1668-1701). "Forklaring over Sophia Amalienborgs Slottes Inventarium [...]."

Amalienborg RGN 1685-1701      Som ovenfor; "Adskillige Regenskaber af huusfogden detlof Kuhl paa Amalienburg. Diverse Regnskabssager 1685-1701".

Christiansborg IRG 1768-1771      Christiansborg, Inventarieregnskaber (1768-1771).

Christiansborg IRG 1771-1775      Christiansborg, Inventarieregnskaber (1771-1775).

Frederiksborg IRG 1686-1705      Frederiksborg slot, Inventarregnskaber (1686-1705).

Frederiksborg INV 1705      Som ovenfor; "Friderichsborg Slots og Detz Vedkommende Inventarium [...] Aar=1705".

Frederiksborg IRG 1705-1728      Frederiksborg slot, Inventarregnskaber (1705-1728).

København INV 1666      Christiansborg, Inventarieregnskaber (1666-1688). "Inventarium Paa Kiøbenhaffns Slodt 1666."

København IRG 1728-1731      Christiansborg, Inventarieregnskaber (1728-1731).

Nykøbing IRG 1766-1767      Nykøbing slot (1735-1767). Inventar- og materialregnskaber for årene 1754-67.

*Staatsarchiv, Coburg:*

COB Brückner 1670

LA A. Nr. 1647 i: Brückners Reisediarium für Herzog Albrecht. Rejsebeskrivelse forfattet af Hieronimus Brückner (1670). Her benyttet i form af en fotokopi, som venligst er blevet stillet til rådighed af Jørgen Hein, tidligere museumsinspektør ved Rosenborg Slot.